

Рецензія на працю

Демуз І. О. *Сільськогосподарські товариства України: довідник / Вступ. слово: акад. В. А. Вергунов; Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН. Київ: Аграрна наука, 2022. 296 с.*

В умовах розвитку української державності особливої ваги набуває зміцнення наукового потенціалу країни та формування кваліфікованих професійних кадрів. Подальший розвиток України в сучасних умовах пов'язаний з орієнтацією на постіндустріальні тенденції суспільного відтворення. Суть цих тенденцій – дедалі зростаюче використання інформації і знань, як найважливішого виду ресурсів, який

все більшою мірою визначає майбутнє держави. Саме капітал знань, який містять у собі досягнення науки і техніки, може привести до прориву в економіці, тому держава зацікавлена у правильній науково-технічній політиці, такій організації науки, яка дала б змогу ефективно управляти нею.

Держава надає пріоритетну підтримку розвитку науки як визначального джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створює необхідні умови для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері науково-технічної діяльності, забезпечує використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для вирішення соціальних, економічних, культурних та інших проблем.

Однак і сьогодні, як і протягом попередніх етапів суспільної еволюції, поширеним є розвиток науки на громадських засадах – у галузевих товариствах різного профілю. Останні завжди об'єднували як аматорів, так і знаних учених, які в рамках ухваленої ними програми досліджень здійснювали вільний

науковий пошук без огляду на регламентуючий вплив владних структур. В Україні громадські форми наукового пошуку мають усталені традиції. Зусиллями багатьох поколінь дослідників ще позаминулого століття було закладено надійні підвалини для систематичних і широкомасштабних досліджень майбутніх років. Якраз у XIX – на початку XX ст. в Україні й була створена розгалужена мережа сільськогосподарських товариств і об'єднань.

Оскільки українська історична наука довгий час розвивалася хвилеподібно, стаючи подекуди «заручницею» певних ідеологічних кліше, необхідність висвітлення питань організації сільськогосподарської науки та дослідної справи в імперський період обумовлена потребою критичного переосмислення фактів минулого. З огляду на це, підготовлений І. О. Демуз довідник є важливим і необхідним як для науковців, так і для суспільних потреб сьогодення.

Практична цінність запропонованого дослідження полягає в тому, що отримані результати допоможуть глибше зрозуміти суть корпоративних і професійних стосунків аграріїв і науковців країни, історичну обумовленість цих процесів. Це дасть можливість вибудувати структурно-функціональну модель організації аграрної науки у формі високоефективних галузевих об'єднань. Отримані результати матимуть універсальний характер, що дасть можливість екстраполювати їх на різногалузеві та різнорівневі корпоративні утворення та соціальні мережі сучасного інформатизованого суспільства.

Даний довідник є першим в сучасній історичній науці дослідженням такого характеру, адже до цього часу не здійснювалося роботи над формуванням бази даних сільськогосподарських товариств України. У довіднику проаналізовано роль і місце сільськогосподарських товариств у структурі громадських об'єднань XIX – початку XX ст.; представлено класифікаційні схеми поділу громадських об'єднань аграріїв; розроблено авторську класифікацію сільськогосподарських об'єднань; з'ясовано причини появи товариств, їхні основні функції, напрями діяльності, процедуру й етапи виникнення і функціонування; проаналізовано урядові документи – Нормальний статут для місцевих сільськогосподарських товариств (у редакції

від 7 травня 1911 р.), Тимчасові правила про товариства та союзи (від 4 березня 1906 р.), Статут сільського господарства (1903, 1906 рр.), на основі яких діяли зазначені об'єднання. Значну увагу приділено аналізу кількісних та якісних показників діяльності галузевих асоціацій на українських теренах. Виділено постійно діючі установи при товариствах: 1) для покращення землеробства і землеробської техніки; 2) з поширення сільськогосподарських знань; 3) з розвитку тваринництва; 4) дослідні та дослідно-показові установи; 5) з допомоги у придбанні та збуті сільськогосподарської продукції тощо.

У II розділі довідника презентовано перелік із 1 077 сільськогосподарських товариств України. Інформація включає: назву товариства; рік створення; регіон поширення діяльності; населений пункт, у якому розміщувалося керівництво; керівний склад товариства (голова, секретар); перелік постійно діючих установ товариства (у тому числі періодичних видань), що відображає основні напрями його діяльності; структура товариства – комітети, комісії, секції, відділи (за наявності).

Інформація згрупована наступним чином: I група – загальні сільськогосподарські товариства; II група – спеціальні сільськогосподарські товариства. Кожна з названих груп містить підгрупи за регіоном поширення об'єднань: центральні; обласні; місцеві товариства. Відомості подано за регіональним принципом – представлено 10 українських губерній, які в кінці XIX – на початку XX ст. входили до складу Російської імперії – Бессарабська, Волинська, Катеринославська, Київська, Подільська, Полтавська, Таврійська, Харківська, Херсонська, Чернігівська.

Спеціальні сільськогосподарські товариства розділено на групи: 1) товариства садівництва, плідівництва, виноробства, городництва і хмелярства; 2) товариства лісництва; 3) товариства бджільництва; 4) товариства скотарства і молочного господарства; 5) товариства птахівництва і голубиноного спорту; 6) товариства рибництва і рибальства; 7) товариства поширення сільськогосподарських знань; 8) товариства акліматизації і любителів природи; 9) товариства цукрової промисловості; 10) товариства сільськогосподарського

винокуріння; 11) товариства сприяння кустарної промисловості; 12) меліоративні товариства; 13) ентомологічні товариства.

Перелік сільськогосподарських товариств України було укомплектовано за списками галузевих об'єднань аграріїв, які збиралися та друкувалися Департаментом землеробства Міністерства землеробства і державних маєтностей.

Джерельна база дослідження досить солідна, представлена як нормативними матеріалами (програмними, статутними та звітними матеріалами, протоколами засідань товариств тощо), так і періодичною пресою, яка видавалася товариствами (в останній уміщувалися звіти, протоколи засідань, інформація про зв'язки з закордонними і вітчизняними науковими товариствами та державними закладами, про склад товариств, його почесних членів, щорічні видатки, свідчення про виставки, з'їзди, кількість і зміст доповідей членів товариств, звіти про лекційну діяльність, видання товариств, фонди і премії тощо). Зокрема, у довіднику використано періодику сільськогосподарських товариств: «Известия Елисаветградского общества сельского хозяйства», «Известия Императорского вольного общества», «Известия Киевского общества сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности», «Известия Луцкого общества сельского хозяйства», «Вестник Сумского общества сельского хозяйства», «Вестник Хорольского общества сельского хозяйства», «Записки Симферопольского отделения Императорского общества садоводства», «Нежинец», «Константиноградские сельскохозяйственные известия», «Сообщения Уманско-Липовецкого сельскохозяйственного общества» тощо.

Значна пошукова й аналітико-критична робота, здійснена дослідницею, заслуговує схвальної оцінки. У цілому показчик справляє позитивне враження як у плані змістовного наповнення, так і стилістичного оформлення. Довідник призначений для студентів, краєзнавців, науковців, які цікавляться історією аграрної науки, сільської кооперації, громадських організацій; для практичних потреб наукових установ системи НААН, а також сучасних аграрних асоціацій.

Матеріали довідника стануть у нагоді галузевим громадським об'єднанням, які прагнуть забезпечити науково-технічний прогрес в АПК за рахунок нарощування та активізації інноваційного потенціалу аграрної науки.

В. К. Молоткіна,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії і культури України
та спеціальних історичних дисциплін
Університету Григорія Сковороди у Переяславі